

De

NUMMER 14 /// JAARGANG 86 /// 8 april 2011

Reformatie

INSPIREREND KERK ZIJN

Kinderen en avondmaal

De kracht en
schoonheid
van geloven

Het licht en de kerk

Levensverhalen
in het pastoraat

COLOFON

De Reformatie verschijnt om de andere week en is een uitgave van Stichting De Reformatie.

Bestuur drs. Bernard Bos (voorzitter),
Herman Rozemuller (penningmeester)

Kernredactie Prof. dr. Ad de Bruijne
(hoofdredacteur), drs. Heleen Sytsma - van Loo
(eindredacteur), drs. Bas Luiten, drs. Janneke Burger -
Niemeijer, dr. Hans Schaeffer

Brede redactie Kernredactie plus prof. dr. Erik
de Boer, prof. dr. Sander Griffioen, prof. dr. Gert
Kwakkel, Jan Westert

Beeldredactie drs. Frouckje van der Wal

Alle stukken voor de redactie bij voorkeur per
e-mail: redactie@dereformatie.nl.
Eventueel per post naar Redactie De Reformatie,
Fontanalaan 3, 5624 KN Eindhoven. Alles wat
met (abonnementen)administratie te maken
heeft naar info@dereformatie.nl of per post naar
De Reformatie, Postbus 89, 7730 AB Ommen.

Opmaak IDD concept.communicatie.creatie |
www.idd.nu

Druk Kon. BDU Grafisch bedrijf

Administratie

De Reformatie, postbus 89, 7730 AB Ommen
info@dereformatie.nl /// tel. 0529 - 43 88 96

Advertenties

Nico Postuma, tel. 0341 - 84 21 47,
tel. 06 - 139 959 05 /// adverteren@dereformatie.nl
Contracttarief op aanvraag

Abonnementen

€ 49,95 per jaar /// studenten € 19,50 ///
buitenland € 130,-

- abonnementsjaar loopt van 1 januari t/m
31 december
- opzegging van het abonnement dient 1 maand
voor aanvang van het nieuwe abonnementsjaar
schriftelijk of per e-mail te geschieden
(voor 1 december)

De Reformatie is op Daisy cd-rom verkrijgbaar
bij de Chr. Blindenbibliotheek voor blinden en
slechtzienden. Tel. 0341 - 56 54 99

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het
niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

Foto cover: Henk Wisselink, Lichtbron (Lelystad)

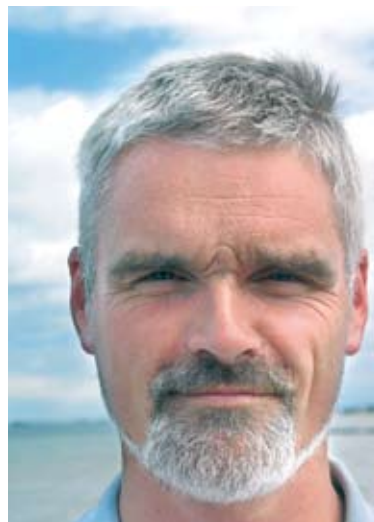
www.dereformatie.nl

OP GEZAG VAN DE HERSENKWABBEN

TEKST: AD DE BRUIJNE, HOOFDREDACEUR VAN DE REFORMATIE ///

Onlangs volgde ik een bijspijkerkursus
didactiek. De docent greep terug op het
moderne hersenonderzoek. Tot boven
de twintig is de voorste hersenkwab van
jongeren nog niet volledig ontwikkeld.
Daar zetelt het vermogen om je leven te
overzien en jezelf aan te sturen. Op die
punten moet je van jongeren dus niet
al te veel zelfstandigheid verwachten.
Dit moderne hersenonderzoek relati-
veert gangbare stokpaardjes in onze
omgang met jongeren. Op middelbare
scholen wordt al een tijd ingezet op de
eigen verantwoordelijkheid van leerlin-
gen. Ze moeten zelfstandig leren. In het
Hoger Onderwijs circuleert het tover-
woord 'zelfsturing'. Een student heet
zelf verantwoordelijk voor zijn leer-
proces. Ook in de kerk vragen we wat
de jeugd wil. En in de opvoeding laten
velen hun kinderen behoorlijk vrij. Die
moeten keuzen maken die bij henzelf
passen. Een eindeloze file tv-program-
ma's schotelt ons de ouders van nu
voor: joelend, klappend en snikkend
publiek voor hun hyperauthentieke

kroost. Jongeren met autoriteit de weg
wijzen, voorgaan en zo nodig krachtig
tegenkomen – wie durft dat nog?
De bekende Amerikaanse theoloog Stan-
ley Hauerwas is wars van deze trek van
de moderne cultuur. Met een beroep
op Bijbelse wijsheid benadrukt hij de
waarde van traditie, gemeenschap en
gezag. Dwars tegen de mode in moet je
volgens hem tegen leerlingen, studen-
ten en andere jongeren durven zeggen:
*stop voorlopig maar even met zelf te denken
en het op jouw manier te doen. Denk en doe
eerst maar eens een tijdje zoals ik.*
Om je weg in het leven te vinden en
echt iets te leren, heb je een overtui-
gende gezagsstructuur nodig. Durf
een voorbeeld te nemen aan anderen.
Dan moeten die anderen – docenten,
voorgangers en ouders – zichzelf dus
niet langer degraderen tot onzekere ap-
plausmachines voor nieuwe generaties.
Durf met autoriteit op te treden en een
voorbeeld te zijn. Liefst op grond van de
Bijbel, maar als het moet op gezag van
de hersenkwabben.

IN DIT NUMMER

OPEN GESPREK

Robert Roth denkt al jarenlang na over kinderen en avondmaal. Al enige tijd is hij daarover met Bas Luiten in gesprek. Ze komen tot verschillende conclusies maar delen de intentie. Een open gesprek met de uitnodiging om mee te denken en te reageren.

NEEM, EET EN GEDENK

Robert Roth stelt dat kinderen onder het Oude Verbond deelnamen aan de Paschamaaltijd en al deelnemend leerden wat daar de betekenis van was. Bij de instelling van het avondmaal verandert de Heer Jezus niets aan het onderwijzende karakter ervan.

GELOVIG PROEVEN

Bas Luiten stelt dat voortvloeiend uit het verbond, de twee sacramenten een verschillend karakter hebben: eenzijdig in zijn ontstaan (doop), tweezijdig in zijn bestaan (avondmaal). Zouden kinderen misschien wel iets jonger kunnen aangaan?

EN VERDER

303 COLUMN EEN NIEUW LEVEN, EEN NIEUWE NAAM /// **304** BIJBELTAAL HET LICHT EN DE KERK ///

306 BOEKBESPREKING DE KRACHT EN SCHOONHEID VAN GELOVEN /// **308** WANDELEN MET GOD

LICHAAMSTAAL /// **310** LEVENSVERRHALEN IN HET PASTORAAT /// **312** ACTUEEL ZEKERHEID, VEILIGHEID

EN FUKUSHIMA /// **314** WWW.DEREFORMATIE.NL /// **315** KORT NIEUWS, PERSBERICHTEN ///

315 UIT DE KERKEN

Neem, eet en gedenk

De liturgische positie van de kinderen van de kerk

TEKST: ROBERT ROTH, PREDIKANT TE OEGSTGEEST /// FOTO: FROUCKJE VAN DER WAL

Welke plek hebben de kinderen van de kerk? Dat is een vraag die je op verschillende niveaus kunt beantwoorden. Wat voor aandacht krijgen ze in de kerkdienst in hoeveelheid tijd en in hun taal, of in het kerkelijke onderwijs? Bij dit soort vragen zullen de antwoorden uiteenlopen. In dit artikel stel ik de vraag of we de niet-eenduidige positie van de kinderen van de kerk bij de viering van de sacramenten voorbij kunnen komen.

Doop Het gedoopte kind is een kind van gelovige ouders, geboren binnen de gemeenschap van Gods verbond. Zo was het bij Abraham en de besnijdenis, zo zien we het in onze huidige liturgie nog steeds terug¹. Binnen de gemeenschap van Gods verbond ontvangen, wordt het gezegend met Gods teken van trouw. We zeggen het ook wel zo: kinderen worden in de christelijke kerk ingelijfd² en zo hebben ze hun plaats in het lichaam van Christus³.

Door deze werkelijkheid voor de gedoopte kinderen van de kerk verschiet hun hele leven van kleur. Niets is meer zonder God, alles is in Christus. In de bediening is de doop tweezijdig: zonder geloof van de ouders kan er niet worden gedoopt.

De ouders leggen dan ook voorafgaand aan de bediening van de doop (opnieuw) belijdenis af van hun geloof. Je kunt goed zeggen dat er bij de doop sprake is van een collectief gebeuren: voor het dopen van kleine kinderen is het geloof van de ouders nodig. Toch

kun je ook zeggen dat de doop een eenzijdig gebeuren is, namelijk vanuit de inhoud van de doop: gewassen worden van je zonden, begraven worden in de dood van Jezus Christus en opgewekt worden tot een nieuw leven⁴. Dat doet de dopeling niet zelf, dat doen de ouders van de dopeling ook niet, dat kan en doet God alleen. Via een tweezijdige handeling (God biedt aan, de ouders nemen aan) bij de bediening van de

doop vindt een eenzijdige handeling plaats (God wast, begraaft, wekt op, lijft in).

Hoe dan ook, de plaats van kinderen binnen de kerkdienst, maar ook daarbuiten is er eentje van deel zijn van Gods gemeente: Christus is bij hen en zijn gemeente

staat om hen heen. Deze kinderen, gedragen door het geloof van hun ouders, horen er helemaal bij.

Niet meedoen Bij het avondmaal is die liturgische positie iets anders. Vanaf het begin van het leven als dopeling

is de tafel van de Heer toegankelijk, zodra je gekomen bent tot persoonlijk geloof in de God van je doop. 'Neemt, eet, gedenkt en gelooft' zijn oproepen die de kerk namens Jezus uitspreekt tot de kerkgemeenschap, maar dan tot dat deel ervan dat belijdenis heeft afgelegd. Gedoopte kinderen worden door de kerk onderwezen, gestimuleerd en opgeroepen om hun vertrouwen in Jezus te stellen, maar aangaan aan het avondmaal zonder belijdenis te hebben afgelegd is onmogelijk.

Het avondmaal is net als de doop tweezijdig in zijn viering. Gastheer Jezus biedt brood en wijn ('dit is mijn lichaam' en 'dit is mijn bloed') en de vierders nemen het gelovig aan. Anders dan bij de doop handelen er ook twee in het sacrament: Jezus deelt uit en de avondmaalsganger neemt, eet, drinkt, gedenkt en gelooft.⁵ Omdat vooraf aan de viering van het avondmaal sprake is en moet zijn van 'zelfbeproeving' en 'het onderscheiden van het lichaam' en dus van persoonlijk geloof, gaan de kinderen niet aan. Die worden via onderwijs in catechese en via prediking vanaf de kansel gebracht tot dat persoonlijke

Kinderen van gelovige ouders leerden bij het Pascha al meevierend gedenken ///

belijden waaruit blijkt dat ze zichzelf kunnen beproeven en het lichaam kunnen onderscheiden. Je kunt goed zeggen dat er bij de viering van het avondmaal sprake is van een individueel gebeuren. Je viert wel samen, maar de avondmaalsgemeenschap bestaat bij de gratie van persoonlijk, individueel beleden geloof. De positie van de kinderen van de kerk is er hier eentje van teruggewezen worden, zolang het kind niet gekomen is tot persoonlijk geloof. Het hoort niet bij deze vierende gemeenschap. De liturgische positie van de kinderen van de kerk is bij de viering van het avondmaal te benoemen als 'niet meedoen', geen deelnemer zijn, niet gevoed worden door Christus met brood en wijn.

Ingelijfd? De hele gemeenschap krijgt bij de doop over het gedoopte kind te horen, en later mag het kind dat zelf

ook gaan begrijpen: jij, kind van gelovige ouders, hoort er helemaal bij. God lijft jou in in het lichaam van Christus. Bij de viering van het avondmaal krijgt de hele gemeenschap te horen: jullie, belijdende leden, horen er helemaal bij. Jezus heet echter jou, dopeling, niet welkom aan zijn tafel, je gelooft namelijk nog niet zelfstandig. Wat is nu de liturgische positie van de dopeling? De dopeling is 'in Christus', gedragen door het geloof van zijn ouders. Bij het avondmaal wordt dat kind echter niet meer gedragen door het geloof van zijn ouders, maar moet het zelf geloven om aan Jezus deel te krijgen. Je bent wel ingelijfd in de kerk, het lichaam van Christus, maar je mag pas avondmaal vieren als je dat lichaam kunt onderscheiden ... Maar waarom wordt het kind ingelijfd in dat lichaam en moet het vervolgens dat lichaam nog onderscheiden voordat het gevoed en

gelaafd mag worden? Heeft het lichaam van Christus *in zijn geheel* geen brood en wijn nodig om lichaam van Christus te blijven? Waarom mag dat kind wel gewassen worden in het bloed van Jezus Christus, maar mag zijn lichaam en bloed niet één met Hem worden in het avondmaal?

In de kerk komt God tot ons via Christus en in Christus gaat de gemeenschap tot God⁶: in de liturgie wordt het geschonken geloof in Christus gevierd en geleefd door de gemeente, door oud en jong, groot en klein. Maar voor de één wordt het alleen gesymboliseerd door de doop, voor de ander door doop en avondmaal. De één is alleen gewassen in zijn bloed, de ander ook gevoed door brood en wijn. De kinderen wordt geleerd door de gemeenschap: ga tot Christus, je hoort helemaal bij Gods gemeente, begraven in Christus' dood en opgewekt tot nieuw leven, mede gedragen door ons geloof, het geloof van je ouders, het geloof van de gemeenschap. Om even later te horen: ga tot Christus, je hoort helemaal bij Gods gemeente, maar Jezus geeft je geen brood en wijn, daar helpt ons geloof je niet bij, dat moet jou persoonlijk eerst gegeven worden. Eén werkelijkheid achter beide sacramenten, Jezus Christus onze Heer, twee posities in de liturgie voor het gedoopte kind.

De kerk zegt in een poging om de Schrift hierin na te spreken: persoonlijk geloof is niet noodzakelijk om te worden gedoopt, maar wel noodzakelijk om aan tafel te gaan. Het kind blijft achter: gedragen en toch niet altijd; onvoorwaardelijk bij Gods gemeente en toch niet steeds onvoorwaardelijk; ik hoor erbij en toch niet in alles. Hoe denken wij dat dit doorwerkt in de kinderen van de kerk?

Gedenken Is deze niet-eenduidige positie van het kind eenduidig te krijgen? Ik ga een poging doen. Het kan naar twee kanten: of we worden voorstanders van de volwassendoop of we worden voorstanders van kinderen aan het avondmaal. De voorstander van de volwassendoop denkt voorwaardelijk over het horen bij Gods gemeente: eerst geloof, dan doop. Zo past het uitstekend bij onze huidige viering van het avondmaal: eerst geloof, dan vieren. Zo wordt de visie op de plek van kinderen in de kerk eenduidig: eerst geloven, dan deel van Gods gemeente. Ik ben echter een voorstander van de doop aan de kinderen van gelovige ouders en ik zal hier dan ook nadenken over kinderen aan het avondmaal. Ik sta daarvoor stil bij de zin die we bij de viering van het avondmaal steeds horen: 'neem, eet, gedenk en geloof'. Wie deze woorden hoort en vindt dat kinderen niet aan het avondmaal mogen, hoort in deze vier oproepen de activiteit van degene die viert. Nemen en eten, dat kan een kind nog wel, maar gedenken en geloven? Gekoppeld aan 'het lichaam onderscheiden' en de 'zelfbeproeving', zal deze uitnodiging aan de gemeente vooral ingevuld worden als 'niet geschikt voor kleine kinderen'. Er staat echter één begrip tussen dat veel zegt over ons onderwerp: gedenken. Wanneer de HEER het Pascha instelt, vlak voor de tiende plaag over Egypte, blijkt dat een gezinsmaaltijd te zijn.⁷ Gezien Exodus 12:14-17 is deze gezinsmaaltijd een gedachtenismaaltijd: de bevrijding van het volk uit Egypte wordt herdacht.⁸ Er is verder ook sprake van een onderwijsaspect. 'Wanneer uw zonen tot u zeggen: wat betekent deze

dienst van u, dan zult gij zeggen: ...'.⁹ Het is een maaltijd die gelovig gevierd moet worden. Het bloed van de geslachte dieren moet immers aan de deurposten van de Israëlieten worden gesmeerd, ter voorkoming van de dood van hun eerstgeborenen. Daarvoor is erkenning van God en gehoorzaamheid aan Hem nodig. Tegelijkertijd kunnen de kinderen meevieren zonder een volgroeid geloof. Ze krijgen tijdens de maaltijd onderwijs. Zo groeien zij al vierend in kennis om later als zelfstandige gelovige de uittocht middels het Pascha te gedenken. Het begrip 'gedachtenis' krijgt in Exodus 12:14 een heldere betekenis. 'Gedenken' vraagt om geloof. Echter, voor de kinderen is het geen voorwaarde, maar vooral het doel van de instelling van de viering van het Pascha.¹⁰ In dit verband is Deuteronomium 16:3¹¹ ook interessant. Door de viering van het Pascha moet men komen tot een dagelijks gedenken van de uittocht uit Egypte tijdens de viering van het Pascha. Gezamenlijk 'gedenken' heeft als doel de kinderen te leiden tot een persoonlijk gedenken van Gods daden. Wanneer de kinderen hierbij worden betrokken, betekent dat dus dat de kinderen door mee te doen getrokken worden naar het belijden van het geloof van hun ouders. 'Gedenken' houdt dus twee activiteiten in van het gezin of het volk dat gedenkt: gelovend vieren door de volwassenen en al meevierend leren gedenken door de kinderen van die gelovige ouders.

Gedachtenismaaltijd Jezus zegt, met de resten van de viering van het Pascha voor ogen: 'doet dit tot mijn gedachtenis'. Ook het avondmaal is, net als

het Pascha, een gedachtenismaaltijd. Jezus reageert met deze woorden op de voorafgaande viering van het Pascha. Wanneer Jezus het avondmaal instelt, zie je Hem als het ware het Pascha – waarbij men gedacht dat God zijn volk uit Egypte bevrijdde – naar achteren schuiven en hoor je Hem zeggen 'doet dit tot mijn gedachtenis', 'dit is het nieuwe verbond in mijn bloed'. Jezus markeert een nieuw verbond, de vervulling van het oude. Wat hierbij opvalt is dat het woord 'gedachtenis' geen enkele nadruk krijgt alsof er iets nieuws geïntroduceerd wordt.¹² Het blijft, net als het Pascha, een gedachtenismaaltijd. Maar dan is de vraag: aangezien bij het gedenken van het Pascha de allerkleinsten mochten meedoen, verandert Jezus op dit punt eigenlijk wel iets bij de instelling van het avondmaal? Ik lees het niet. Gedenken is hier in mijn ogen nog steeds niets anders dan meedoen en al doende leren, smaken, proeven, tasten wat je en wie je gedenkt.¹³ Natuurlijk, de deelnemers aan het eerste avondmaal waren gelovigen. In Matteüs 16:16 staat dat helder beschreven als antwoord op de vraag van Jezus wie Hij in hun ogen is: 'U bent de Messias, de Zoon van de levende God'. Vanaf Matteüs 16:22 blijkt echter dat het aannemen van Jezus' vervolgonderwijs hapert. Jezus wil zijn leerlingen verder onderwijzen over zijn lijden, sterven en opstanding, maar Petrus tekent juist tegen dit onderwijs protest aan. En dat gebeurt meer dan eens. Laat het nu in dat protest gaan om de kern van het avondmaal. Er was tijdens de instelling van het avondmaal bij de leerlingen wel geloof in Jezus als de Zoon van God, maar niet in Hem als degene die gekruisigd moest worden en weer op zou staan. Pas vlak voor zijn hemelvaart lezen we in Lucas 24:44-49 dat Jezus

het verstand van de leerlingen opende voor de Schriften wat betreft het lijden, sterven en opstaan van Jezus. Voor die tijd hadden ze geen begrip van en geen geloof in de te kruisigen Christus. Dit gegeven maakt inzichtelijk dat bij de eerste viering van het avondmaal de volle nadruk ligt op de *aangeboden* genade, niet op de gelovige ontvangst van de genade. Dat is geen verrassing voor wie ziet dat gedenken gaat over twee zaken: geloof en al doende leren geloven.¹⁴

Eén positie De vraag kan opkomen waarom ik zoveel moeite doe om die dubbele positie van de kinderen van de kerk voorbij te komen. Is het niet heel gewoon om van gedoopte kerkleden te vragen om Jezus Christus gelovig aan te nemen? Is het nu echt zo'n probleem om de noodzaak om te komen tot persoonlijk geloof te markeren bij de toegang tot het avondmaal?¹⁵ Als je kinderen zou laten aangaan, hou je ze dan niet voor het lapje? Er moet toch persoonlijk geloof komen? Het gaat in de bezinning op de liturgische positie van de kinderen van de kerk echter niet om de vraag of er geloofd moet (gaan) worden. Dat staat als een paal boven water. Het gaat om deze dingen: *of zij delen in het heil van Christus door het geloof van hun ouders en hoe zij tot persoonlijk geloof in hun Heer gebracht worden.* Het avondmaal als gedachtenismaaltijd geeft mij ruimte om de kinderen één positie te geven: je deelt in het heil van Christus. Kijk naar je doop, kijk naar het avondmaal. Die ene prikkel, onvoorwaardelijke genade die in beide sacramenten wordt afgebeeld, mag het kind brengen tot geloof in Jezus zelf. Neem, eet en gedenk.

- 1 Zie de doopformulieren in het Gereformeerd kerkboek.
- 2 Heidelbergse Catechismus, zondag 27.
- 3 1 Korintiërs 12:12,13; Efeziërs 1:23; 4:12
- 4 Romeinen 6:1-5
- 5 Alhoewel je hier kunt spreken van een verschil met de doop, moeten we dit punt van tweezijdigheid niet overdrijven. Je komt maar zo in de sfeer dat bij de viering van het avondmaal twee gelijkwaardige partijen deelnemen. Het zijn nadrukkelijk twee partijen, maar de vierder zal zich nooit kunnen beroepen op zijn eigen initiatief. Ook geloof is een gave (Efeziërs 2:8,9) en, verbonden met de God van de doop beschreven, gevolg van Gods beloofde werk in degene die avondmaal viert.
- 6 Romeinen 16:25-27.
- 7 Exodus 12:3,4.
- 8 Zie voor de grondbetekenis van ZKR: G.N.Lammens, *Tot zijn gedachtenis. Het commemoratieve aspect van de avondmaalsviering*, 1968, 59-65: 'zich herinneren' en 'gedenken'.
- 9 Exodus 12:26,27
- 10 T. Gallant, *Feed My Lambs. Why The Lords' Supper Should Be Restored To Covenant Children*, 2^e druk, 2003, blz. 85. Zie ook A. Verbree, *Over dopen*, 2009, blz 136.
- 11 Ik geef het weer in de Statenvertaling: 'Gij zult niets gedesemds op hetzelfde eten; zeven dagen zult gij ongezuurde broden op hetzelfde eten, een brood der ellende (want in der haast zijt gij uit Egypteland uitgetogen); opdat gij gedenkt aan den dag van uw uittrekken uit Egypteland al de dagen uws levens.'
- 12 Zo ook C.Trimp, *De instelling van het avondmaal*, in De gemeente en haar liturgie, 1983, blz. 110.
- 13 T.Gallant, *Feed My Lambs...*, blz. 85-86.
- 14 A. Verbree, *Over dopen*, 2009, blz. 136. Op bladzijde 135/6 lees je een mogelijke verklaring waarom er geen kinderen aan de instellingstafel zaten.
- 15 Deze vraag roept om uitwerking van de woorden van Paulus over het avondmaal in 1 Korintiërs 10 en 11. Dat kan niet hier vanwege beperkte ruimte. Mijn stelling is dat 1 Korintiërs 11 niet kan worden uitgelegd ten nadele van kindercommunie. Het avondmaal wordt afgeschermd tegen wantoestanden. Ik verwijs naar een artikel van mij dat o.a. over deze teksten gaat, *Onmondigen aan het avondmaal? – III* in De Reformatie, jaargang 83, blz. 202-205, ook te lezen op www.dereformatie.nl, archief jaargang 83-12. Zie voor een behandeling van dezelfde teksten: D. Rylaarsdam, *Reconnect*, z.j., voor boeiende exegese van 1 Korintiërs 11 in de context van de hele 1e Korintebrief. Hij geeft ook een helder historisch overzicht over kindercommunie. Het artikel is niet gepubliceerd. Prof. Rylaarsdam heeft toestemming gegeven om dit artikel ter beschikking te stellen aan degenen die geïnteresseerd zijn. Het is te downloaden via de website van De Reformatie. Lezenswaardig voor een historisch overzicht van vroege kerk tot en met de 20e eeuw is ook A. Zegwaard, *Als kinderen meevieren. Een onderzoek naar de discussie over kindercommunie binnen de kerken*, 2006, blz. 21-50.

SAMENVATTING

In dit artikel wordt aandacht gevraagd voor het verschil in liturgische positie van kinderen bij doop en avondmaal. Zij ontvangen de doop omdat ze in Christus zijn, maar nemen geen deel aan het avondmaal omdat persoonlijk geloof daarvoor als voorwaarde wordt verondersteld. Betoogd wordt dat kinderen onder het Oude Verbond deelnamen aan de Paschamaaltijd, die een gedachtenismaaltijd was, waarbij ze al doende – al deelnemende – onderwezen werden over de betekenis ervan. Bij de instelling van het avondmaal als gedachtenismaaltijd verandert de Heer Jezus niets aan het onderwijzende karakter ervan.

Gelovig proeven

TEKST: BAS LUITEN, PREDIKANT TE ZWOLLE-CENTRUM EN REDACTEUR VAN DE REFORMATIE /// FOTO: FROUCKJE VAN DER WAL

In het licht van de Bijbel is altijd alles bespreekbaar. Steeds staan we voor de vraag: wat wil de Heer en wat hebben we zelf verzonnen? Nieuwe generaties willen dat weten, dat is logisch. Ook merken we dat christelijke kerken verschillend handelen, bijvoorbeeld wat betreft kinderen al dan niet toelaten aan het avondmaal. Een beroep op onze gewoonte kan dan te simpel zijn. De vraag is: hoe leg je het uit? En valt het nog wel uit te leggen?

Robert Roth stelt de vraag, waarom wij kinderen in de liturgie ongelijk behandelen (zie *Neem, eet en gedenk*, pag. 296-299). Waarom delen zij wel in de doop maar niet in het avondmaal? We hebben er veel over gesproken maar konden elkaar niet overtuigen. Toch ben ik met hem eens, dat onze praktijk beter kan.

Vieren Uitgangspunt is, dat kinderen van gelovige ouders delen in Gods verbond en zo in het heil dat God ons in Christus geeft. Daarover hebben we geen verschil van inzicht. Maar dan komen de vragen. Waarom mag een kind wel worden gedoopt, gedragen door het geloof van zijn ouders, maar mag het zo niet aan het avondmaal? De ene keer wordt het kind ingelijfd, de andere keer terug gewezen. Liturgisch geeft dat ongelijkheid. Hoort het kind nu bij de gemeenschap, bij Christus' lichaam of niet? Roth doet een poging dit gelijk te trekken: 'of we worden voorstanders van de volwassendoop of we worden voorstanders van kinderen aan het avondmaal.' Hij pleit nadrukkelijk voor het laatste.

Graag wil ik deze benadering enigszins relativiseren. Als ik jarig ben, trek ik

flessen wijn open voor mijn gasten. Toch gaf ik mijn kinderen daarvan geen slok, toen zij daarvoor te klein waren. Heb ik ze daarmee ‘terug gewezen’? Dat gevoel had ik niet, ik gaf ze wat anders, iets wat bij hun leeftijd paste. Op die manier vierden ze mijn verjaardag mee, op de manier van een kind. Zo is het punt ook niet of de kinderen bij de vierende gemeente horen, maar het is (slechts) de vraag op welke manier.

Eten en drinken Uitvoerig hebben Roth en ik gepraat over het verschil tussen de beide sacramenten. Hij benoemt dat verschil wel, maar ik vind dat hij het niet genoeg in rekening brengt. Ik zie dat het sacrament van de doop louter eenzijdig is. Er is geloof voor nodig om het te ontvangen, in die zin kan het tweezijdig worden genoemd. Maar in de doop is God de enige die handelt, geen mens kan zichzelf begraven. Dat ligt anders bij het avondmaal. Dit sacrament heeft in zich, dat beide partijen handelen. Jezus gaat met ons aan tafel, Hij geeft Zich bij brood in beker. Wij kiezen ervoor met Hem aan tafel te gaan, Hem te ontvangen, te leven door zijn dood. ‘Hij in ons, wij in Hem,’ zegt het formulier. In de Schrift is het houden van een maaltijd een uiting van wederzijdse verbondenheid. De Heer zegt in Opb. 3:20: ‘...we zullen samen eten, Ik met hem en hij met Mij.’ Dus moeten we zeggen: er is een eenzijdig sacrament en er is een tweezijdig sacrament. Ik zie een parallel met de manier waarop God ons zijn verbond schenkt: het is eenzijdig in zijn ontstaan en tweezijdig in zijn voortbestaan. Dat is wonderlijk, dat geeft een spanning die

wij niet oplossen. Abraham moest zijn leven lang kiezen voor God, in allerlei beproevingen, en kreeg uiteindelijk de besnijdenis als teken en zegel van zijn gerechtigheid. Maar Isaak kreeg diezelfde besnijdenis op de achtste dag, zonder enig besef van geloof. Waarom? Omdat God hetzelfde wil geven aan de kinderen, Hij wacht daar niet mee. Deze spanning lossen wij

niet op door alleen te kiezen voor de eenzijdigheid of alleen voor de tweezijdigheid. God heeft beide aspecten gelegd in zijn verbond, beide hebben we te bewaren. Het kind hoort er helemaal bij, waarvan akte in de doop. Maar dat betekent niet, dat we het tweezijdige kunnen geven aan wie daar geen besef van heeft. Dan zouden we het avondmaal ontdoen van de essentiële keus voor de Heer.

Gedenken Interessant is wat Roth opmerkt over ‘gedenken’. Het Pascha was een gedachtenismaaltijd, waaraan de kinderen mochten meedoen. Dat ‘gedenken’ is niet veranderd, zo stelt hij, alleen de inhoud ervan. Het is een manier om te leren geloven. Dat aspect zit er zeker bij! Maar ik vind dat Roth hierin doorschiet. Het verschil van inhoud maakt het ‘gedenken’ toch wel anders. Vergelijk het met ‘kopen’: met dezelfde activiteit kan iemand een zak knikkers aanschaffen of een nieuwe auto. Toch zal hij over die grotere uitgave harder nadenken. Tijdens het Pascha gedacht het volk de uittocht uit Egypte. Dat was veel. Maar aan het avondmaal gedenken wij het offer

van Gods eigen Zoon. Dat is méér. Het Pascha was een gezinsmaaltijd. Kinderen vroegen naar de geschiedenis. Het avondmaal werd ingesteld in de kring van de discipelen, in wie Jezus zijn gemeente zag. Voor ons is van belang dat we de waarde van zijn offer beseffen. Het Pascha en het avondmaal zijn niet gelijk. Wel kunnen we zeggen dat het Pascha in het avondmaal zijn vervulling vindt.

Geloven Roth laat zien dat bij de eerste viering de leerlingen nog niet zoveel geloof hadden. Wel in de Zoon van God, maar niet in Degene die gekruisigd moest worden. De volle nadruk lag zodoende op de aangeboden genade, niet op de gelovige ontvangst ervan. Dat ben ik met hem eens, maar ik kan niet inzien dat dit bepalend zou zijn voor latere vieringen. Je zou dan namelijk net zo goed kunnen aanvoeren dat de leerlingen bij die eerste viering de Gekruisigde nog niet konden gedenken, terwijl we het erover eens zijn, dat dát voortaan wel de bedoeling was. Dus moeten we mijns inziens uit die eerste viering niet te veel afleiden, maar in rekening brengen dat Jezus na zijn opstanding wel degelijk geloof vraagt in het feit dat Hij de Gekruisigde is en wat dat betekent. Daarnaast wil ik wijzen op Galaten 3 en 4, waar geschetst wordt dat het Oude Testament voor ieder de tijd van de onwetendheid was. Het was de tijd waarin de mensen als kinderen onmondig waren, ze wisten net zo weinig als een slaaf van zijn heer. Maar nu is het geloof gekomen (Gal.3:25), door de openbaring van

‘Het punt is niet of de kinderen bij de vierende gemeente horen, maar op welke manier’

‘Als we het avondmaal geven aan wie er geen besef van heeft, ontdoen we het van de essentiële keus voor de Heer’

Jezus Christus! Geloofden mensen vroeger dan niet? Jazeker, maar nu geloven wij in Jezus Christus, die gekruisigd is en opgestaan. Dat geloof was er eerder niet. Dat kon niet en hoeft dus ook niet. Die eerste viering, bij de instelling van het avondmaal, stond op de grens van de oude en de nieuwe bedeling. Het geloof stond op het punt geopenbaard te worden. Dat is en blijft uniek. Dat moet je daar gewoon zo laten zonder er al te veel uit af te leiden.

Kinderen meenemen Dit alles gezegd hebbende, rijst ook voor mij de vraag of wij het op onze manier helemaal goed doen. Roth heeft een punt, vind ik, als hij wijst op het aspect van het meenemen van de kinderen in de vierende gemeente. In ‘gedenken’ zit het aspect van leren geloven, voor jong en oud! De vraag is, wat kinderen nu meekrijgen van het avondmaal. Staat het niet te ver van hen af? Ze moeten eerst beseffen wie Jezus voor hen is, voordat ze mee aan tafel kunnen gaan. Maar hoe mondig moeten ze daarvoor zijn? Wordt in de praktijk die eis niet te ver opgeschroefd? Bij de openbare geloofsbelijdenis wordt veel uitgesproken, en terecht. Wij geloven in de drie-enige God, die hemel en aarde geschapen heeft en alle dingen regeert. Dat vraagt om gelovige doordenking van de gebroken werkelijkheid. Wij belijden één heilige, algemene christelijke kerk. Dat vraagt om een gelovige positiebepaling te midden van alles dat zich als kerk aandient. Wij geloven de volharding der heiligen. Dat vraagt gelovige aanbidding van de

God die verkiest. Daar willen we niets van af doen. De vraag is wel: moet een kind dat allemaal hebben doorleefd voordat het kan beseffen wat brood en wijn betekenen? Ik kan het ook anders vragen: hoeveel moet ‘belijdenis van geloof’ inhouden om avondmaal te vieren? De praktijk is nu, dat steeds meer jongeren de openbare geloofsbelijdenis moeilijk vinden. Vooral vanwege de kerkkeus die erin mee komt zijn ze geneigd het belijden uit te stellen. Al die tijd staat het avondmaal op een afstand. Dat accepteren ze, ze leren er afstandelijk mee omgaan, hoe gek het ook klinkt. En dan ineens, wanneer ze zover zijn, moet het avondmaal plotseling heel veel voor hen betekenen. Dat gaat niet altijd goed, het verschil is groot. Zou het daarom niet waardevol zijn de kinderen eerder aan tafel te laten gaan, samen met hun gelovige ouders? Kinderen kunnen heel goed beseffen wie Jezus voor hen is, ook dat Hij Koning is over een wereld vol lijden en onrecht. Ze kunnen heel veel van Hem houden

en op hun niveau kiezen tussen goed en kwaad. Dat legt natuurlijk wel een extra verantwoordelijkheid bij de ouders, om met hun kinderen het avondmaal voor te bereiden. Maar zullen ze dat niet graag doen, in de lijn van hun doopbelofte? Op die manier nemen we dan de kinderen al vierende mee en wachten we niet tot ze zelfstandig zijn. Nu al is het zo, dat in de eerste jaren van de catechisatie de betekenis van beide sacramenten wordt uitgelegd. Die stof wordt geschikt geacht voor 13- en 14-jarigen. Welnu, wat zou er tegen zijn hen vanaf die leeftijd gelovig te laten proeven van brood en wijn, zodat ze door te gedenken groeien in geloven? Bijkomend voordeel is, dat de catecheet elke keer het avondmaal met hen kan voorbereiden, en ook kan doorpraten over de toewijding van hun leven aan God. In de samenleving worden onze kinderen steeds eerder als mondig gezien. Op jonge leeftijd hebben ze al van alles te kiezen. Daarbij past dat de kerk hen vroeg meeneemt in de keus van hun leven.

Het zou fijn zijn als hier reactie op kwam, om dit open te bespreken met elkaar.

✚ SAMENVATTING

Waarom worden kinderen wel gedoopt maar nemen ze geen deel aan het avondmaal? De reden daarvoor ligt in het verschillende karakter van de beide sacramenten, voortvloeiend uit het karakter van het verbond: eenzijdig in zijn ontstaan (doop), tweezijdig in zijn bestaan (avondmaal). Het valt wel te overwegen om kinderen jonger dan nu, bijvoorbeeld vanaf de leeftijd dat ze op de catechisatie onderwezen worden in de betekenis van het avondmaal, aan de maaltijd van de Heer te laten deelnemen, zodat ze door te gedenken, groeien in geloven.

RONALD WESTERBEEK ///

Een nieuw leven, een nieuwe naam

Kort voor aanvang van de doopdienst van Rusul en Hayder, twee Iraakse ex-moslims, is het nog even spannend of Hayder wel komt opdagen. Rusul heeft in haar enthousiasme tientallen Arabische gasten uitgenodigd, onder wie moslims, en Hayder is daar niet gerust op. 'Iedereen mag weten dat ik nu bij Jezus hoor,' zegt Rusul stralend, 'ik wil niet meer bang zijn!' Terwijl het doopbassin nog volstroomt en de worshipband van Grace Church – vijf leden, vier nationaliteiten – de Arabische liederen nog een keertje doorneemt, bidden we om moed voor Hayder. Even later stapt hij de kerkzaal binnen – hij kijkt bezorgd maar is vastbesloten: ik wil gedoopt worden en een nieuw leven ontvangen.

'I have decided to follow Jesus, no turning back, no turning back,' zingen we even later, terwijl ik de dopelingen in hun witte doopgewaden voorga door het gangpad. Het is een van de favoriete liederen van de Afrikaanse gemeenteleden van Grace Church, want lekker radicaal (en ritmisch!). In deze doopdienst krijgt het lied een diepere lading. Zeker als we in het Arabisch vervolgen: *'Walaw taraknie, ahliw goelaanie'*, oftewel: al zouden mijn familie en vrienden mij verlaten, ik volg Jezus zonder terug te keren. Voor christenen met een moslimachtergrond zijn dat geen lege woorden.

De ingehouden spanning is voelbaar in de kerk, als de dopelingen hun persoonlijke getuigenis hebben gegeven en afdalen in het doopbassin, samen met onze evangelist Samer Younan en voorganger Paul Waterval. Een voor een

gaan ze kopje onder en komen stralend van blijdschap weer boven. De Arabische christenen in de kerk juichen en klappen, en zij niet alleen – het is alsof de hemel openbreekt. Feest op aarde en feest in de hemel! We hebben er een broer en een zus bij!

Gedoopt worden is doodgaan en opstaan in een nieuw leven. Daarom wilden Rusul en Hayder een nieuwe naam ontvangen bij hun doop: Maria en Pieter, zo heten ze voortaan. Zo staat het ook op hun doopkaarten, *'door God aangenomen als zijn kind en erfgenaam...'*

Aansluitend aan de doopdienst is er feest: Arabische muziek schalt uit de boxen, er breekt een spontane reidans uit, veel mensen hebben eten meegenomen: Afrikaans, Iraki, Arabisch.

Iedereen verdringt zich rond Maria en Pieter, om hen te omhelzen, te feliciteren, te zegenen en te verwelkomen in hun nieuwe familie. Drie van de aanwezige moslims zijn zo onder de indruk geraakt, dat ze Samer vragen of hij hen meer kan vertellen over het evangelie, over de doop, en over het nieuwe leven met Jezus. En of!

Ronald Westerbeek is gemeentestichter en samen met zijn vrouw Nienke teamleider van ICF Amersfoort. ICF Amersfoort bestaat uit twee deelprojecten, Grace Church (Engels) en Oase (Arabisch/Nederlands).

Het licht en de kerk

'... EN DE DUISTERNIS HEEFT HET NIET IN HAAR MACHT GEKREGEN!'

Johannes 1:5

Was niet het allereerste woord van de Schepper 'Er zij licht'? En er was licht ... In een paar woorden wordt beschreven waar je je levenslang over kunt blijven verwonderen. God voegt aan de duisternis het licht toe en maakt het verschil – voorgoed. Het licht, in al zijn verschijningen, betovert het totale bestaan op de planeet aarde. En elk mens dat het licht in de ogen krijgt van zijn Maker, mag ervan meegenieten.

Licht kan van alles. Licht kan wat hopeloos uitgedoofd was in lichterlaaie zetten. Maar het ontdekkende licht kan je ook treffen, te kijk zetten, ontmaskeren. Licht laat je niet onberoerd – het doet wat met je.

Ik kwam de St. Michaëlskerk binnen via het schilderij van de Zwolse schilder Hans Buenk.

En meteen werd ik getroffen door het licht. Hoe warm, hoe zuidelijk en zacht dit palet. Alles licht op. Zelfs de donkere hardstenen zerkenvloer komt tot nieuw leven. Het licht stroomt van boven de kerk binnen alsof het van Hogerhand de opdracht heeft meegekregen: 'Nu zal het wezen! Schijn!'

Wie meekijkt, ziet hoe het licht zich als het ware allemaal tegelijk door de gotische vensterlijsten naar binnen wil persen. Contouren kunnen niet anders dan vervagen. Alles moet opzij voor het licht. Een triomftocht wordt het: het hele terrein wordt veroverd. Zie je dat zelfs de uitgedoofde kandelaar weer glans en kleur krijgt?

Zo ziet Pasen eruit! Het kan toch niet anders of Johannes de evangelist moet het zo ervaren hebben.

In zijn proloog kan hij haast niet wachten om te vertellen hoe het Licht, dat ieder mens verlicht, naar zijn wereld kwam, naar 'de zijnen', Gods volk, de gemeente.

En hoe vaak verhaalt hij niet in het vervolg hoe de zijnen krampachtig poogden het licht te verduisternen: de doofpot in! Verbazingwekkend zeker dat het hier om vals licht ging, dat radicaal geweerd moest worden.

Maar meteen al klinkt de goede afloop van de confrontatie: 'Het licht schijnt in de duisternis en de duisternis heeft het niet in haar macht gekregen!' (1:5)

Lang heeft het er op geleken dat de vorst van de duisternis het zou winnen. Zeker toen het op de climax aanging: het Licht der wereld werd aan het hout gehangen tussen hemel en aarde. In een wolk van spot en hoon. Letterlijk aardedonker werd het – midden op de dag. En ten slotte doofde Hij uit: het Licht dat leven geeft, legde zijn eigen leven af. Hij werd in het duistere graf gelegd. En iedereen dacht: nu is het voorbij.

Maar op de derde dag is het 'Nu zal het wezen!' en daar gaat het Licht weer op en schijnt zijn kerk binnen, wekt tot leven en roept op Hem te volgen. 'Nooit loop je meer in de duisternis, maar je hebt het Licht dat leven geeft'. (8:12) Wat een uitdaging: kinderen van het Licht te zijn – getuigen van het Licht!

Kerk - hoe is het met je? Hoe staat het met je glans en kleur? Laat je je in lichterlaaie zetten?

Op de derde dag gaat het Licht weer op en schijnt zijn kerk binnen, wekt tot leven en roept op Hem te volgen

De kracht en schoonheid van geloven

TEKST: FROUCKJE VAN DER WAL, BEELDREDACTEUR VAN DE REFORMATIE ///

Afbeelding: Lucas Reinds. Uit: De Crux ///

De schrijvers kregen hiervoor 5.000 woorden, de kunstenaars een pagina. Zo wordt opeens zichtbaar dat woord en beeld twee totaal verschillende manieren zijn van uitdrukken. Het resultaat is een leuk vierkant boekje, dat uitstekend geschikt blijkt te zijn om cadeau te doen!

Absurde vraag Vaak denk je helemaal niet na over wat je zegt. Spreekwoorden en gezegden rollen er vaak zomaar – of enigszins verhaspeld – uit als de gelegenheid zich voordoet. Soms gaat de strekking ervan opeens leven, zoals bij mij gebeurde bij het doorbladeren van *De Crux*. Maar als je wordt gevraagd om heel persoonlijk de kern van je geloof uit te drukken, dan blijken clichés

‘Eén plaatje zegt soms meer dan duizend woorden.’ Deze uitdrukking kwam bij mij op toen ik voor het eerst bladerde door het boek *De Crux*. 49 christelijke denkers, schrijvers, dichters, fotografen en beeldende kunstenaars werd gevraagd om voor deze publicatie de kern van hun geloof te verwoorden of te verbeelden.

niet doeltreffend genoeg. Dan blijkt iedereen een eigen taal te spreken en een persoonlijk verhaal te hebben, ook al gaat het over dezelfde God. Hoe kan het dat de één met een simpele klik op zijn camera – en wellicht enige nabewerking – kennelijk iets kan uitdrukken waar een andere persoon heel veel woorden en een beschrijving van zijn/haar levensloop voor nodig heeft? Kan de mens überhaupt de kern van zijn geloof, die wellicht de kern is van zijn/haar bestaan, uitdrukken? En zal het antwoord op deze vraag bij dezelfde persoon over vijf à tien jaar nog steeds gelijk zijn? Cees Dekker en Reinier Sonneveld, die samen de redactie van het boek vormden, zijn zich daar terdege van bewust. In hun inleiding stellen zij dat de vraag eigenlijk absurd is. Tegelijk is het ook uitdagend en wellicht zelfs noodzakelijk.

Het boekje staat niet op zichzelf. Het is een reactie of vervolg op het eerder gepubliceerde *Hete Hangijzers – Antwoorden op 17 kritische vragen aan het christelijk geloof*. De laatste vraag over de kern van

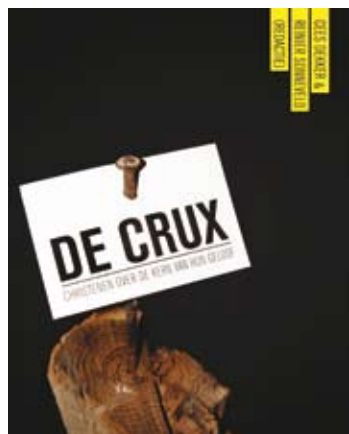
je geloof bleek niet zo gemakkelijk te beantwoorden. Het vroeg om een persoonlijke benadering en werd uiteindelijk uitgangspunt van *De Crux*. ‘Na een boek waarin veel geworsteld werd, was het nu tijd voor de kracht en schoonheid van geloven. Na de vraagtekens nu de uitroepetekens,’ stellen Dekker en Sonneveld in de inleiding.

Cliché Dit boekje bestaat uit heel persoonlijke bijdragen. Het is geen theologisch werk met redeneringen en controleerbare gedachtegangen, maar getuigt van persoonlijk ervaren. Het laat Gods werk in het leven van mensen zien. Soms spreekt dat heel erg aan en is het herkenbaar. Soms opent het ogen of wijst het op andere manieren van kijken naar de dingen om je heen. Soms ook beleeft de ander dingen heel anders dan ik of is een levensverhaal absoluut niet vergelijkbaar met het mijne. Soms voel je je daar ongemakkelijk bij en roept het wat irritatie of wrevel op. Maar dat kan wel eens bij uitstek leerzaam en heilzaam zijn. Niemand

is gelijk, iedereen gaat zijn/haar eigen weg, maar God is de Eeuwige Onveranderlijke.

Dat is een mysterie waar ik alleen maar klein van word. Het zegt iets over hoe groot God is en hoe verschillend zijn kinderen. Het is zijn opdracht om mij in te leven in andere mensen en Hem te zien, ook als ik bijvoorbeeld uit een andere traditie kom. En ook: wat mij niet aanspreekt of helpt, kan voor een andere juist heel essentieel zijn en andersom. In die zin is het goed dat er zoveel verschillende mensen en media aan bod komen. Het maakt dat er voor iedereen wel iets aansprekend inzit. Toen ik het meenam naar een familieweekend, kreeg ik zelf dan ook nauwelijks de kans erin te lezen, omdat anderen er al in bezig waren en enthousiast aan mij vertelden waar ze door getroffen werden. De korte verhalen, afgewisseld met gedichten en beelden, zijn een sterk punt, want het betekent dat je er het zomaar even kunt pakken om erin te gaan lezen en bladeren. Het hoeft niet in zijn geheel gelezen worden. En dan is er opeens de verrassende ontdekking dat zelfs clichés prima middelen kunnen zijn om uit te drukken wat je gelooft. Vormgever Lucas Reinds (1983) geeft op krachtige en eenvoudige wijze weer waar het volgens hem om draait: 'Is het misschien lastig te aanvaarden dat Jezus' redding zo eenvoudig is? Op het beeld zie je een trap vanuit het duisternis naar het licht.' Geen eigen 'goede werken' of andere manieren om de hemel te verdienen, maar 'geloven als een kind'. Misschien moeten we ons maar eens ontdoen van alle 'ballast' en van daaruit opnieuw beginnen.' Zo simpel kan het zijn. En clichés? Dat zijn volgens Reinds 'de kaders waardoor ruimte ontstaat om te twijfelen en tegelijkertijd nieuwe dingen te ontdekken.' Soms heb je echt niet veel woorden nodig om bij de kern te komen.

N.a.v. Cees Dekker en Reinier Sonneveld (red.), *De Crux. Christenen over de kern van hun geloof*. Amsterdam (Buijten & Schipperheijn), 2010. 288 pagina's, € 19,90.

De C van Christelijk

Neem nu een proefabonnement op het Nederlands Dagblad.

■ Drie weken

■ Zes euro

Ga naar nd.nl

Nu ook als app

nd©

DE KRANT MET DE C

ELEOS HEEFT OOG VOOR HET GEZIN

HOE?

JE LEEST EROVER IN DE NIEUWE ELEOSCRIP.T.

NOG GEEN LEZER?
KLIK OP
WWW.ELEOS.NL/
ELEOSCRIP.T EN
MELD JE SNEL AAN
VOOR EEN GRATIS
ABONNEMENT!

 Eleos
stichting gereformeerde geestelijke gezondheidszorg

Lichaamstaal

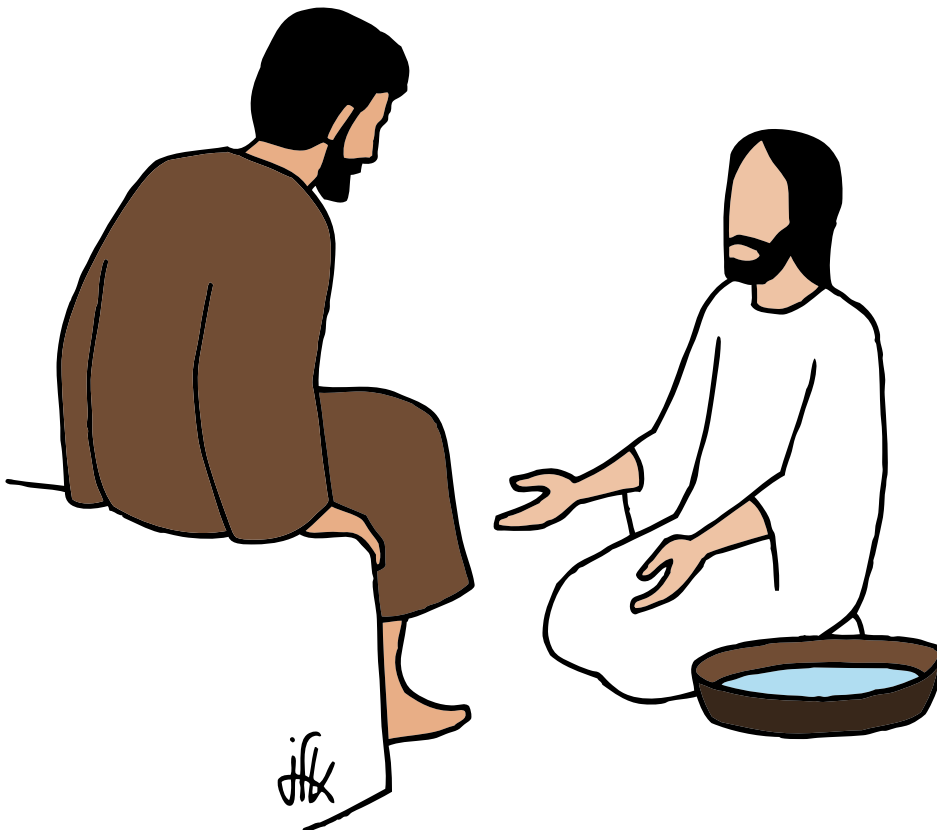
TEKST: MAURITS OLDENHUIS, PREDIKANT TE BRUNSSUM-TREEBEEK ///

Lichaamstaal is wat je zegt zonder woorden en communiceert met je lichaam, met gebaren, gezichtsuitdrukking of met je handen. Lichaamstaal is direct. Achter woorden kun je je verstoppen, maar lichaamstaal laat heel direct zien wat je echt voelt.

Ik wil het over een bijzondere lichaamstaal hebben, namelijk de taal die de gemeente als lichaam van Christus spreekt. De gemeente van Christus is een lichaam (1Kor. 12, Ef. 4) en ik ben benieuwd naar de taal die de lichaamsdelen onderling en naar elkaar toe spreken: in die zin lichaamstaal dus. Lichaamstaal is heel direct en brengt onmiddellijk onder woorden wat je echt denkt of voelt. Het gaat

fout als lichaamstaal niet klopt met de woorden die je spreekt. Iemand zegt 'ik ben heel blij', maar zijn lichaamsstaal drukt iets heel anders uit. Ook in de gemeente van Christus kan er verschil zitten tussen de taal die je als lichaamsdelen naar elkaar spreekt en datgene wat je zegt te geloven over Jezus. De uitdaging is natuurlijk om de lichaamstaal te spreken die past bij het Hoofd, bij Christus!

Dienende liefde In veel kerken en preken krijgen het lijden en sterven van Jezus in deze weken veel aandacht. De Bijbel vertelt hoe doelbewust Hij op weg ging naar Jeruzalem. Al van tevoren kondigde Hij aan: de Mensenzoon zal worden uitgeleverd, in handen van heidenen gespeeld, ter dood veroordeeld, bespuwd, geselsd en gedood, maar ook na drie dagen opstaan uit de dood. Het is op een van die momenten dat er onder Jezus' discipelen een conflict ontstaat over de vraag wie in Jezus' koninkrijk op de mooiste plaatsen mag zitten (Marc. 10:36-41). Jezus grijpt in en bindt zijn discipelen in niet mis te verstane bewoordingen op het hart, dat het in zijn Koninkrijk niet gaat om de eerste of de belangrijkste te zijn, degene die gediend wordt. 'Wie van jullie de belangrijkste wil zijn, zal de anderen moeten dienen, wie van jullie de eerste wil zijn, zal ieders dienaar moeten zijn' (Marc. 10:43-44). Jezus wijst daarbij op zichzelf: 'Ook de Mensenzoon is niet gekomen om gediend te worden, maar om te dienen en zijn leven te geven als losprijs voor velen' (Marc. 10:45). In het evangelie volgens Lucas staat dat Jezus zegt: 'Ik ben in jullie midden als iemand die dient' (Luc. 22:27). Ook bij de voetwassing voorafgaand aan het laatste pesach-maal maakt Jezus helder duidelijk: Hij is gekomen om te dienen (Joh. 13)!

Het is duidelijk welke taal het Hoofd van het lichaam spreekt: de taal van de liefde. De liefde die zichzelf geeft, wil dienen, zichzelf wegcijfert en het belang van de ander voor ogen heeft. Jezus gaat voor op deze weg en maakt die tegelijk mogelijk: zijn leven geeft Hij immers als losgeld (Mc. 10:45). Zijn lijden en sterven kopen een mens vrij uit de macht van egoïsme en gerichtheid op zichzelf

Heerszucht In gesprek met zijn discipelen maakt Jezus ook onderscheid tussen hoe het er in de wereld aan toe gaat en hoe het er onder zijn volgelingen aan toe behoort te gaan: ‘Volken worden onderdrukt door hun eigen heersers en hun leiders misbruiken hun macht’ (Marc. 10:42). Zo ging het toen en zo gaat het vandaag nog. Kijk maar in het Midden-Oosten, waar de werkelijkheid van Jezus’ woorden zichtbaar wordt. Mensen willen heersen. Macht leidt tot onderdrukking en onderdrukking tot misbruik van macht. Zo mag het onder jullie niet zijn, zegt Jezus. Om te beginnen natuurlijk omdat het helemaal niet past bij Jezus zelf. Je kunt geen volgeling zijn van Hem en tegelijk willen heersen – of je dat nou heel opzichtig doet of subtiel en in het verborgen. Jezus is ook wars van alle machtsdenken en heerszucht, omdat het diametraal staat tegenover het koninkrijk van God dat Hij aankondigt. Heerszucht beschadigt mensen, in Gods koninkrijk vindt een mens juist bevrijding! Ook in de gemeente van Christus brengen machtsdenken en heerszucht grote schade toe aan de gemeente zelf, aan leden van de gemeente en niet in

de laatste plaats aan Gods eer vandaag op aarde. Daarom is Jezus er helder over dat deze taal van de wereld onder zijn volgelingen geen plek mag hebben en zegt Hij kort en goed: ‘Zo mag het onder jullie niet gaan’ (Marc. 10:43).

Aanvaard elkaar De weg die Jezus zelf ging, wordt later in het Nieuwe Testament voortdurend uitgewerkt en toegepast. Schrijvend over de verschillen tussen sterken en zwakken in Rome beschrijft Paulus hoe Jezus ook kwam om te dienen en niet zijn eigen belang zocht. Dit moet ertoe leiden dat de gelovigen ‘elkaar aanvaardden tot eer van God, zoals Christus ook u heeft aanvaard’ (Rom. 15:7). Tegen de Galaten zegt Paulus dat je de vrijheid van Christus niet moet misbruiken om je eigen verlangens te bevredigen, maar dat het erom gaat om elkaar te dienen in de liefde

(Gal. 5:13). Bij het onderstrepen van de eenheid van het lichaam van Christus in Efeziërs bindt Paulus hun op het hart om de weg te gaan die past bij de roeping van de gelovigen: ‘Wees steeds bescheiden, zachtmoedig en geduldig, en verdraag elkaar uit liefde’ (Ef. 4:2). De gemeente in Filippi roept Paulus op om zich de gezindheid van Christus eigen te maken. Hij vernederde zich diep en werd de minste van allemaal, en dus: ‘Handel niet uit geldingsdrang of eigenwaan, maar acht in alle bescheidenheid de ander belangrijker dan u zelf; heb niet alleen uw eigen belangen voor ogen, maar ook die van de ander’ (Fil. 2:3-4). Ook Johannes en Petrus laten zich in soortgelijke bewoordingen

uit: ‘Wat liefde is hebben we geleerd van Hem die zijn leven voor ons heeft gegeven’ (1 Joh. 3:16). Niemand kan er onderuit: Jezus belijden als Heer kan niet zonder zelf de weg te gaan van deze dienende liefde.

Oefenen Ik begon mijn stukje met: lichaamstaal is heel direct. Achter woorden kun je je verstoppen, maar de taal van je lichaam liegt nooit. Je kunt wel uitspreken dat je in Jezus gelooft, maar als nou de lichaamstaal die je daarbij spreekt – letterlijk of figuurlijk! – niet de taal is die past bij je Hoofd Christus? Dus, als je de taal spreekt van de trots en de onverdraagzaamheid, de taal van het ongeduld en ‘jij moet naar mij luisteren’, de taal van hete hoofden en hakken in het zand, de taal van neerkijken op de anderen en hem of haar veroordelen? Dat gebeurt nog vaak genoeg. Zo gaat dat met lichaamstaal: soms kun je het niet bedwingen. Het is al heel wat als je je bewust wordt van de lichaamstaal die je werkelijk spreekt en het vaste voornemen hebt op dat punt te willen veranderen.

Ik hoop dat wij christenen met elkaar juist in deze weken, de weken voorafgaand aan Jezus’ lijden en sterven, de aanleiding vinden om te oefenen in de taal die past bij het Hoofd Christus. De taal die zegt: ‘Jou wil ik dienen en helpen’, ‘Wat kan ik doen om jou op te bouwen?’. De taal van bescheidenheid en geduld, van verdraagzaamheid en aanvaarding. Kortom, de taal die je spreekt

als Jezus Christus echt is wie jij zegt dat Hij is: je levende Heer, de Koning die jouw knecht werd.

‘De uitdaging is om de lichaamstaal te spreken die past bij het Hoofd, bij Christus’

‘Het is duidelijk welke taal het Hoofd van het lichaam spreekt: de taal van de liefde’

De pastor is als tolk en gids bezig met de centrale vraag hoe God bezig is zijn verhaal in jouw levensverhaal te schrijven ///

Levensverhalen in het pastoraat

TEKST: WILLEM VAN DER HORST, DOCENT GODSDIENSTPSYCHOLOGIE EN PASTORAAT AAN DE OPLEIDING GPW VAN DE GEREFORMEERDE HOGESCHOOL TE ZWOLLE ///

Pastoraat is in ontwikkeling. Nieuwe begrippen duiken op: contextueel pastoraat, bevrijdingspastoraat, narratief pastoraat. Vaak wordt er in deze nieuwe benaderingen van het pastoraat gebruik gemaakt van methoden uit de sfeer van therapie en hulpverlening.

In veel gevallen kan dat vruchtbaar zijn, maar niet altijd. Als pastoraat en therapie te veel door elkaar gaan lopen, bestaat het gevaar dat de pastor zijn eigen identiteit verliest. In dit artikel wil ik iets zeggen over narratief (verhalend) pastoraat. Ik ben van mening dat in deze vorm van pastoraat

op een goede manier werkwijzen uit de psychosociale hulpverlening een plek krijgen in het pastoraat.

Het pastoraat waaraan ik denk is niet het reguliere bezoekwerk, maar de pastorale contacten waarbij sprake is van een concrete vraag die in meerdere gesprekken wordt uitgewerkt. Als de

pastor de vraag van de pastorant (degene die een hulpvraag heeft) goed wil 'verstaan' moet hij oog hebben voor de achtergrond van het levensverhaal, de levensgeschiedenis van de pastorant en hoe de pastorant zijn eigen levensverhaal duidt.

Coach Gijsbert (42) is een succesvol projectleider. Alles wat hij aanraakt ‘verandert in goud’. Hij is gelukkig getrouwd, vader en ook druk voor zijn kerkelijke gemeente. Altijd een volle werkweek dus. Tot die ene rampdag. Midden in een vergadering zakte Gijsbert in elkaar en moest per ambulance worden afgevoerd. Na een week vol onderzoeken zat Gijsbert thuis, achter de geraniums. De artsen hadden niets kunnen vinden. Met een advies om maar eens met een coach te gaan praten mocht hij het ziekenhuis uit. Inmiddels zit hij twee weken thuis. Hij voelt zich versleten en heeft nergens meer zin in. In een coach heeft hij zeker geen trek en dus belt hij met opgewekte tegenzin zijn pastor. Hij vraagt: ‘Wat overkomt mij eigenlijk? Wat is hier de zin van? Wat wil God me duidelijk maken?’

Tolk Allereerst moet duidelijk zijn dat we hier met een pastorale vraag te maken hebben. Gelukkig stelt Gijsbert die duidelijk. Hij zit in een forse crisis-situatie waaraan blijkbaar geen fysiek-medische kant zit. Misschien wel een psychische kant, maar die is bedoeld voor op het bordje van een coach-hulpverlener. Gijsbert wil duidelijk geen psychische hulp. De pastor kan Gijsbert stimuleren een coach op te zoeken, maar moet zelf niet die rol van coach op zich nemen. Hij is pastor. In het pastoraat aan Gijsbert komt hij natuurlijk wel in aanraking met het levensverhaal en de levensgeschiedenis van Gijsbert. In het narratief pastoraat worden voor de pastor vaak de beelden ‘tolk’ en ‘gids’ gebruikt. Die beelden passen goed bij de vragen die Gijsbert stelt.

Hij wil weten wat God hem duidelijk wil maken en vraagt: ‘Wil jij de tolk van God zijn, want ik “versta” Hem niet meer.’ Hoe zou je daar als pastor antwoord op kunnen geven? Mogelijke vragen van de pastor kunnen zijn: ‘Hoe ken jij God eigenlijk? Wat heb jij tot nu toe van Hem verstaan? Hoe komt het dat je het nu niet meer snapt?’ Zo duikt de pastor met zijn wedervragen in de levensgeschiedenis van Gijsbert. Hij daagt Gijsbert uit te vertellen hoe hij God heeft leren kennen, welke beelden hij heeft van God en welke overtuigingen hij bijvoorbeeld heeft over zegen en voorspoed. Het beeld van de pastor als tolk heeft dus twee kanten. Niet alleen de kant dat je Gods woorden vertolkt voor de pastorant in zijn huidige vragen, maar ook in die zin dat je hem helpt om stil te staan bij zijn eigen gedachten en beelden omtrent God en persoonlijk geloof. Je bent dus ook ‘tolk’ voor de pastorant in de manier waarop hij zichzelf en zijn geloof heeft leren verstaan.

Gids Tegelijkertijd ben je als pastor ook gids. Naarmate je meer begrijpt van de

achtergronden van Gijsbert ga je zijn pastorale nood ook beter begrijpen. Je kunt hem dan ook beter ‘gidsen’. Het kan zomaar duidelijk worden dat Gijsbert alleen maar voorspoed van God verwacht. Natuurlijk weet Gijsbert van lijden, maar ervaring heeft hij er nog niet mee. Het heeft nog geen enkele plek in zijn visie op het leven. De pastor kan gids zijn door op ontbrekende elementen te wijzen in het beeld dat Gijsbert van God heeft. Hij kan Gijsbert helpen die ontbrekende elementen toe te staan in zijn eigen leven en persoon. Zo is de pastor als tolk en gids bezig met de centrale vraag hoe God met zijn boodschap Gijsberts hart wil bereiken. Hoe is God bezig om zijn verhaal in jouw levensverhaal te schrijven?

Veel blijft in dit artikel onbesproken. Daarbij valt te denken aan de theologische achtergronden van het narratief pastoraat en hoe die verbonden zijn met systematisch-theologische noties over God de Vader als schepper, God de Zoon als verlosser en God de heilige Geest als levensvernieuwer. Ook laat dit artikel relevante hermeneutische vragen buiten beschouwing. Vanuit AKZ+ start dit voorjaar een serie lezingen over contextueel en narratief pastoraat (voor meer informatie: www.akzplus.nl).

**Dé christelijke boekhandel
voor iedereen!**
Altijd lees- en luisterplezier!

Amsterdam	Raadhuisstraat 14	020 6201859
Apeldoorn	Asselsestraat 58	055 5222757
Arnhem	Stationsplein 3	026 3511014

Ontdek het CLC boek met meerwaarde

Uw aankoop reikt verder dan u denkt!

Kom langs of kijk op onze webshop
clcnl.org of eboeken.nu

Zekerheid, veiligheid en Fukushima

TEKST: HANS SCHAEFFER, ONDERZOEKER AAN DE TU IN KAMPEN EN REDACTEUR VAN DE REFORMATIE ///

Wat ik hieronder schrijf, zijn gedachten bij het sluiten van de reactoren 1-4 van kerncentrale Fukushima in Japan na de aardbeving van 11 maart jl. en de daaropvolgende tsunami. Voor een volstrekte leek op het gebied van kernenergie zoals ik komen er telkens verwarrende en tegenstrijdige berichten over de toestand daar voorbij in het nieuws.

Enerzijds horen we berichten over plutonium, radioactief jodium, verontreinigd drinkwater in Tokio waarvan kleine kinderen beter niet kunnen drinken en over de voorlopige sluiting van zeven kerncentrales in Duitsland. Anderzijds zijn er de geruststellende mededelingen van officiële Japanse zijde, dat de gemeten straling toch wel blijkt mee te vallen en dat de situatie weliswaar ernstig maar stabiel zou zijn. In het Nederlands Dagblad van 17 maart 2011 betoogt emeritus hoogleraar theoretische natuurkunde aan de Technische Universiteit Eindhoven Frans W. Sluiter dat de risico's van kernenergie 'sterk overdreven' worden.

Onzekerheid Je zult maar in Japan wonen, laten we zeggen 100 kilometer bij Fukushima vandaan. Nog afgezien van de emotionele verwarring die deze grote ramp met haar duizenden doden en vermisten veroorzaakt, is er de onzekerheid over de goede afloop van

de kritieke situatie in de kerncentrale. In een reactie van de directeur van het protestantse theologische seminarie in Kobe, professor Yasunori Ichikawa, klonk door dat wij in onze hoogontwikkelde technologische cultuur geen garanties voor veiligheid en zekerheid kunnen

*'Fukushima wijst ons
onze plaats, de plaats
waar ondanks de schijn
van het tegendeel God
de mens wil ontmoeten'*

bieden: 'Er is iets dat onze menselijke capaciteiten ver te boven gaat, en dat we niet technologisch kunnen manipuleren op onze eigen manier' (ND, 15 maart 2011).

Maar wat dan? Hoe is er te leven met deze fundamentele onzekerheid? Hoe kan ik leven met risico's

die zo groot en levensbedreigend zijn en die soms zelfs apocalyptische proporties aannemen?

Onlangs liet ds. Andries Zoutendijk, predikant van de Jacobi-kerk in Utrecht, waarschijnlijk onbedoeld, hierop een voor mij bijzonder licht schijnen. Tijdens de jubileumbijeenkomst van het blad Kontekstueel sprak hij over de zekerheid van het geloof.¹ De werkelijkheid van Jezus Christus en zijn redding van zondige mensen is er. Het is een zekerheid en een

werkelijkheid *buiten onszelf*. Deze zekerheid 'ligt klaar als alle wonderen van God. Maar dat ontdekken vraagt om een locus, een plek. Je moet op de plek komen waar Gods beloften een onmiddellijke evidentie krijgen,' aldus Zoutendijk. Zekerheid, veiligheid – dat zijn geen vaststaande of zelfs vastgeroeste theoretische waarheden. Het is ook niet in eerste instantie een ervaring, een gevoel. Deze zekerheid is een absolute noodzaak. Zoutendijk wijst op de stelligheid in de eerste brief van Johannes. Op het eerste gezicht zou je die stelligheid vandaag misschien als stoere praat kunnen lezen. Tegen de achtergrond echter van de concrete situatie van een geschokte gemeente, in een omgeving waar dwaalleraars hun duizenden verslaan, schrijft Johannes: 'Dit alles schrijf ik u omdat u moet weten dat u eeuwig leven hebt' (1 Joh. 5: 13). Wij móeten dat weten, stellig weten en vast vertrouwen. Niet omdat iemand dit van ons eist, of omdat de groepsdruk dit van mij verwacht. Wij moeten dit weten omdat ons leven hiervan afhangt. 'De luxe om daar onzeker over te zijn is er niet. Hebben wij die luxe wel? Leven wij een kalmer leven? Hebben wij het nog goed? Dat zijn de

vragen die ons op onze plek willen brengen. De urgentie, de zekerheid van het geloof staat in verband met de nood, van de kerk en van de wereld. Het onthutsende van de wereld – een ongestadig en schokkend bestaan,’ zegt Zoutendijk.

Borssele Fukushima wijst ons onze plaats, precies zoals prof. Ichikawa zegt. Niet in de moralistische zin dat we nu eindelijk van Godswege een lesje geleerd krijgen. Een dergelijke benepenheid heeft sinds Maarten 't Hart wel lang rondom Zondag 10 van de Heidelbergse Catechismus gehangen. Alsof God met rampen en ziekte de mens op een kleinzielige manier een oorvijg geeft – of erger. Alsof de satan met terugwerkende kracht toch gelijk krijgt met zijn opmerking dat God ons eigenlijk klein wil houden (Gen. 3: 4-5). Ik schreef bewust ook niet dat God maar dat Fukushima ons onze plaats wijst, onze locus, de plaats waar ondanks de schijn van het tegendeel God de mens wil ontmoeten. Het is onze plaats in de realiteit, in de ware werkelijkheid, in deze wereld zoals zij is. Die werkelijkheid is immers klaarblijkelijk een werkelijkheid waarin de mens niet in staat is zichzelf en zijn leefwereld te beveiligen en zekerheid te bieden. Dat is de locus, de plek, de *mokum* waar wij leven. Een gebroken wereld waarin kwaad en onheil velen ten dode toe bedreigen. Daarom moeten christenen weten dat zij eeuwig leven hebben, dat in Christus ons een plechtige belofte gedaan is dat wie in Hem gelooft zal leven, ook al is hij gestorven; dat die onveiligheid en onzekerheid nu wel het hoogste woord kunnen voeren, maar dat het Leven uiteindelijk het laatste woord heeft.

So what? Is dit reformatorische en confessioneel betrouwbare woord werkelijk een houvast voor mensen in

De kerncentrale van Fukushima, drie minuten na de tweede explosie in Unit 3 ///

nood? Komt dit aan in Japan? En hebben de inwoners van Borssele hier wat aan? Soms denk ik wel eens dat dit woord niets anders is dan het aloude adagium dat de mens toch echt eerst moet weten dat hij zondig is, voordat het evangelie van redding en verlossing bij hem of haar de verschuldigde dankbaarheid kan (moet!) opwekken. Het lijkt het oude riedeltje dat mij op zondagmiddag – en 's morgens soms net zo goed – gapend naar heel andere dingen deed verlangen. Is het geen theorie – een woordwereld waarbinnen de ingewijde gelovige als in een fata morgana de prachtigste oases krijgt voorgespiegeld?

Ander niveau Ik hoop dat Fukushima – net als zoveel rampen die deze aarde teisteren – onze behoefte aan zekerheid en veiligheid op een ander niveau kan plaatsen. Wij *kunnen* deze wereld namelijk niet vrijwaren van rampen. Het kloeke besluit om kerncentrales voorlopig stil te leggen is niet zozeer een bewijs dat wij deze wereld onder controle kunnen houden. Per saldo is het toch vooral het politiek correcte signaal in de hoop slechte resultaten bij deelstaatver-

kiezingen enigszins te temperen. Zeker, we moeten zoveel mogelijk rampen en slachtoffers voorkomen. Onze behoefte aan veiligheid is legitiem. Maar er blijven risico's die soms apocalyptische proporties aannemen. Wat je er ook nog méér over kunt zeggen – in ieder geval nooit minder dan dat we in dit leven niet alle risico's kunnen uitsluiten. Tegen die achtergrond rest ons niets anders dan onze zoektocht naar veiligheid en zekerheid te richten op de Schepper van hemel en aarde. De nood van deze wereld kan voor ons een 'plaats' worden waar wij deze Schepper in Christus mogen ontmoeten: als de Redder die deze wereld nieuw zal maken. Hij wijst ons terug naar het kruis dat *in* Gods schepping stond. Daar was God in Christus door zijn Geest bij onze gebroken schepping aanwezig. Daarom is het evangelie van de nieuwe aarde geen fata morgana, maar Gods belofte voor wie gelooft. Christenen hebben niet de luxe om hierover onzeker te zijn – juist omdat er al onzekerheid genoeg is. Dat bewijst Fukushima.

1 Zie: www.kontekstueel.nl - onder Jubileum/studiedag.

Veertigdagenvastentijd en dan ...

Een week vasten is nog te doen, maar veertig dagen zonder. Dan verslapt je scherpe geest, dat is vragen om moeilijkheden. Zeker als die slimme duivel met eeuwenjarenlange ervaring je wil uitdagen

om de last van alle zonden niet te gaan dragen, om het nieuwe koninkrijk met hemelse luister, met paradijselijke glorie, niet te laten opkomen uit die woestijn van eenzaamheid, om vragen

vragen te laten, het waarom van dit bestaan niet om te zetten in het uitroepteken: Ik ben, Ik ben jullie God, Ik hou van jullie, het Woord dat hoort en spreekt: Weg Satan, de poort

naar eeuwig leven, de groene oase, blijft open.

(Bij Matteüs 4:1-11)

© lenze l. bouwers

WWW.DEREFORMATIE.NL

Op de website van De Reformatie kunt u het artikel downloaden dat ds. Robert Roth noemt in noot 15 van zijn artikel *Neem, eet en gedenk*: D. Rylaarsdam, *Reconnect*, z.j., voor boeiende exegese van 1 Korintiërs 1. Klik op de datum van verschijning van dit nummer in de linkerkolom.

Ds. Bas Luiten nodigt u onderaan zijn artikel uit om open het gesprek aan te gaan over het thema van dit nummer. Uw reactie kunt u geven via de website van De Reformatie, of via het mailadres of het postadres van de redactie. Al deze gegevens vindt u in de colofon op pag. 294.

U kunt op dezelfde manier ook uw mening geven over de volgende stelling:

Het eerstvolgende nummer van De Reformatie verschijnt D.V. op Goede Vrijdag 22 april. Het thema van dat nummer is Verzoening, met een thema-artikel van prof. Barend Kamphuis. Het nummer dat daarna verschijnt, D.V. op 6 mei a.s., gaat over het thema Man/Vrouw in de kerk, met samenvattingen van de lezingen die prof. dr. Erik de Boer, drs. Almatine Leene en drs. Miryam Klinker – de Klerck gehouden hebben op de conferentie van 19 maart jl. in Harderwijk. Vanaf verschijning van dat nummer zijn hun onverkorte bijdragen ook te downloaden via de website van De Reformatie.

Het avondmaal kan pubers dichtbij Jezus brengen

PSALMEN VOOR NU PRESENTEERT CD 7: MOOIE DROOM

Onlangs verscheen de zevende CD van het project Psalmen voor Nu, onder de titel *Mooie Droom*. De psalmen op de CD zijn uitstekend geschikt om mee te zingen. Op zaterdag 16 april bent u van harte welkom in de Opstandingskerk in Houten (Het Kant 1, 3995 DZ). Begeleid door de leden van het Psalmen voor Nu-projectteam leert u deze avond alle psalmen van CD 7 kennen door ze te zingen en hoort u van de projectleden zelf de verhalen achter de psalmen. *Mooie droom* bevat de psalmen 24, 34, 48, 49, 54, 62, 70, 77, 89, 95, 106, 118 en 138. Op de website www.psalmenvoornu.nl staat een nieuwe film. De film geeft een prachtige indruk van Psalmen voor Nu en van de manier waarop het Psalmen voor Nu-team gegrepen is door dit project. Psalmen voor Nu is ook gestart met het project 'Psalmen voor Nu in de kerk'. Hiermee worden gemeenten en groepen geholpen om de psalmen tijdens diensten en vieringen te gebruiken. De kennis en vaardigheden van ervaren muzikanten is op deze manier toegankelijk voor iedereen die met deze psalmen aan de slag wil.

LEZINGEN ANSELM GRÜN 10 EN 11 JUNI 2011

Inspirerend leiderschap in overheidsfuncties

Vrijdagmorgen 10 juni 2011, Provinciehuis Brabant Den Bosch, 9.30 - 13.00 uur. In het werken bij de overheid staat het algemeen belang. Het betekent samen invloed uitoefenen op hoe de wereld van morgen vandaag gestalte krijgt. Daarbij past een leiderschap dat creatief, doelgericht én dienstbaar is. Zodat

heel gewone mensen, heel gewoon werk, ongewoon goed doen. Anselm Grun zal een inleiding houden over het leiderschap dat in overheidsfuncties gevraagd wordt. De tweede spreker is Herman Kaiser, burgemeester van Doetinchem en voorzitter van het Christelijk Sociaal Congres. Hij zal laten zien hoe dit type leiderschap werkt in de dagelijkse praktijk van het gemeentebestuur.

Breng spirit in je bedrijf. Inspirerend leiderschap en duurzaam zakelijk succes

Vrijdagmiddag 10 juni 2011, Abdij Koningshoeven Tilburg, 13.00 - 18.00 uur. Tijden zijn aan het veranderen, veel ondernemers willen op een andere manier hun bedrijf leiden. Meer vanuit waarden, betrokkenheid en vertrouwen. De kernvraag is echter: hoe doe je dat nou? Wat 'moet' ik (of mijn mede-leidinggevenden) dan goed kunnen? Hoe behoud ik daarbij mijn eigen werkplezier, vitaliteit en innerlijke rust als ondernemer? Coreferaat door Broeder Isaac, prior van Koningshoeven en Thijs Thijssen van Bavaria, samen de directie van de Brouwerij van de Abdij Koningshoeven.

Wat is geluk?

Vrijdagavond 10 juni Lukaskerk Tilburg, 20.00 - 22.00 uur. Naar aanleiding van de verschijning van 'Het grote boek van het ware geluk' (april 2011) verkent Anselm Grün de vragen: Wat is geluk? Hoe word ik gelukkig? Hij hanteert een belangrijke stelling: Geluk is een geschenk dat je zelf in de hand hebt. Wie dankbaar aanneemt wat de ander geeft, ervaart innerlijke rijkdom en geluk. Na de lezing volgt een gesprek met de aanwezigen, dat geleid zal worden door Leo Fijen, hoofd van de afdeling geloof en cultuur van de KRO.

Breng spirit in de zorg. Over spiritualiteit en leiderschap in de zorgsector
Zaterdagmorgen 11 juni 2011, Abdij Koningshoeven Tilburg, 9.30 - 13.00 uur. De zorg verzakelijkt. Maar in goede zorg staat de persoon centraal. Hoe kunnen zorgverleners bewegen tussen ziel en zakelijkheid? Wat is daarin de rol van leidinggevende?

Vanuit de Benedictijnse wijsheid die na 15 eeuwen nog altijd actueel blijkt, reflecteert Anselm Grun over de vraag: Zorg met spirit: wat vraagt dit van een leidinggevende?

Een tweede spreker is Elmer Mulder, voorzitter van de Raad van Bestuur van het VU Ziekenhuis in Amsterdam, die laat zien hoe hij de regel van Benedictus toepast in zijn dagelijks werk. Deze conferentie is bedoeld voor de gehele zorgsector.

Voor meer informatie en aanmelding, ga naar http://www.anselmgrun.net/lezingen_anselm.html.

GELOVEN IN VERBONDENHEID (2)

In december 2010 werd in Dordrecht de Nationale Synode gehouden. In verbondenheid met de Bijbel werden door vertegenwoordigers vanuit ruim 40 kerken geloofsgesprekken gevoerd, deze gesprekken werden geopend en afgesloten met een grote bijeenkomst in de Grote Kerk in Dordrecht. Met een aantal deelnemers wordt in een tv-uitzending teruggekeken en vooruit gekeken, wat is de boodschap van de protestantse kerken aan de samenleving? De uitzending vindt D.V. plaats op woensdag 13 april 2011, 09.40 uur, Nederland 2

UIT DE KERKEN ///

Beroepbaar

Kandidaat Z. van Hijum te Kampen, tel. 038-3373366,
e-mail: zvhijum@zonnet.nl.

Beroepen:

Te Wetsinge-Sauwerd: kand. S.M. Greving te Leeuwarden;
Te Alblasterdam in combinatie met Nieuw-Lekkerland:
kand. M. van Loon te Zwolle.

Te Gouda voor missionair opbouwwerk in Benin:

ds. J. Plug te Hoogezand-Sappemeer Noord, die dit beroep
heeft aangenomen.

Aangenomen naar

Drachten-Nijega: K.F. Dwarshuis te Wezep.

Samenkomsten Vlieland

D.V. van 3 juli t/m 21 aug. 2011 zullen er op Vlieland sa-
menkomsten van de Geref. Kerk (vrijgemaakt) gehouden
worden in de Nicolaaskerk van de PKN, Kerkplein 7.
Aanvangstijden: 08:15 en 16:30 u. Voor meer informatie:
Joop van den Akker, tel. 0596 516094 of 0613877767.

Zendtijd voor kerken

Radio-uitzending vanuit de GKv te Heemse-Marslanden:
10 april, 17:02 u. Radio 5. Ds. J. Werkman preekt over
Psalm 104 onder het thema: Welkom in Gods schepping.

Word vliegtuig supporter!

www.maf.nl/vliegtuigfonds

'Investeer in de MAF vloot!'

MAF helpt 900 hulporganisaties en kerken in 30 landen.

Doneer online of bel 0341-56 44 88

bank **55.83.45.808**
o.v.v. vliegtuigfonds

www.maf.nl

Geef om
kinderen.
**Word
sponsor.**

REDEENKIND.NL

ASTRID WIL MINDER LAST HEBBEN VAN SOMBERE BUIEN

WIJ HELPEN HAAR VERDER

**SNEL EN LAAGDREMPELIGE
HULP BIJ O.A.:**

We zijn er voor kinderen, jongeren
en volwassenen die last hebben van
psychische klachten. Wie tijdig hulp
zoekt, kan met een beperkt aantal
gesprekken al vooruit geholpen worden.
Kijk op www.optiment.eu

- depressie
- rouwverwerking
- relatieproblemen
- overspannenheid
- identiteitsproblemen

OptiMent is er voor u en jou in: Amersfoort ■ Dordrecht ■ Nieuwegein
■ Stellendam ■ Veenendaal ■ Woudenberg ■ Zwolle ■ **nu ook in Zeist**

OPTiMent

ONDERDEEL VAN ELEOS

mensen tot groei en bloei brengen

